مەككىدە نازىل بولغان — سۈرە لەيل — 21 ئايەت

لەيل سۈرىسىنى خۇپتەن نامىزىدا ئوقۇش توغرىسىدا

بىز يۇقىرىقى ئايەتلەرنىڭ تەپسىرىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇئازغا: «سەن (خۇپتەن) نامىزىدا ئەئلا، شەمس، لەيل سۈرىلىرىنى ئوقۇساڭ بولمامتى؟» دېگەنلىكىنى بايان قىلغان ئىدۇق.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ﴿١﴾ وَٱلنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ ٱلذَّكَرَ وَٱلْأُنثَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ﴿٤﴾
فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَٱتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِٱلْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾
وَكَذَّبَ بِٱلْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِى عَنْهُ مَالُهُۥٓ إِذَا تَرَدَّىٰٓ ﴿١١﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

قاراڭغۇلۇقى ئالەمنى قاپلىغان كېچە بىلەن قەسەمكى[1]. يورۇغان چاغدىكى كۈندۈز بىلەن قەسەمكى[2]. ئەر - ئايالنى ياراتقان زات اللە بىلەن قەسەمكى[3]. سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلار شەك - شۈبھىسىز خىلمۇخىلدۇر[4]. (پۇل - مېلىنى اللەنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) سەرپ قىلغان، تەقۋادارلىق قىلغان، (كەلىمە تەۋھىدنى) تەستىق قىلغان ئادەمگە كەلسەك[5 - 7]. ئۇنىڭغا بىز ياخشى يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز[8]. بېخىللىق قىلىپ (اللەنىڭ ساۋابىدىن) ئۆزىنى بىھاجەت ھېسابلىغان، كەلىمە تەۋھىدنى ئىنكار قىلغان ئادەمگە كەلسەك[9]. بىز ئۇنىڭغا يامان يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز[10]. ئۇ (دوزاخقا) تاشلانغان چاغدا، ئۇنىڭ مېلى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ[11].

كىشىلەرنىڭ ئەمەللىرىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قارىتا ئېرىشىدىغان نەتىجىسىنىڭمۇ ئوخشىمايدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا: ﴿قاراڭغۇلۇقى ئالەمنى قاپلىغان كېچە بىلەن قەسەمكى، يورۇغان چاغدىكى كۈندۈز بىلەن قەسەمكى﴾ دېگەن ئايەتلىرىدە مەخلۇقاتلارنى قاراڭغۇلۇقى بىلەن قاپلىغان كېچە ۋە نۇرى بىلەن (ئۇلارنى) يورۇتقان كۈندۈز بىلەن قەسەم قىلدى.

www.munber.org

﴿ئەر ـ ئايالنى ياراتقان زات اللە بىلەن قەسەمكى﴾ اللە تائالا ئەر ـ ئايالنى ياراتقانلىقى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿سىلەرنى ئەر ـ ئايال قىلىپ ياراتتۇق﴾[1] ﴿سىلەرنىڭ ئىبرەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن ھەر بىر نەرسىنى جۈپ ياراتتۇق﴾[2].

يۇقىرىقى ئايەتلەردە قىلىنغان قەسەملەر بىر ـ بىرىگە زىت بولغان نەرسىلەر بىلەن قىلىنغان قەسەم بولغاچقا، بۇ قەسەملەر ئارقىلىق ئىپادىلىمەكچى بولغان ئىشلارمۇ چوقۇم بىر ـ بىرىگە ئوخشىمايدىغان ئىشلاردۇر. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەرنىڭ ئەمەلىڭلار شەك ـ شۈبھىسىز خىلمۇخىلدۇر**﴾ يەنى بەندىلەرنىڭ قىلغان ئىشلىرى بىر ـ بىرىگە ئوخشاشمايدۇ. يەنى بەزىلەر ياخشى ئەمەللەر بىلەن شۇغۇللانسا، بەزىلەر يامان ئەمەللەر بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

﴿پۇل ـ مېلىنى اللە نىڭ رازىلىقى ئۈچۈن سەرپ قىلغان، تەقۋادارلىق قىلغان﴾ يەنى بېرىشكە بۇيرۇلغان زاكاتنى بېرىپ، قىلغان ئىش ـ ئەمەللىرىدە اللە تائالادىن قورققان ئادەمگە ۋە ﴿**(كەلىمە تەۋھىدنى) تەستىق قىلغان ئادەمگە كەلسەك**﴾ قەتادە: بۇ ئايەتتىن قىلغان ياخشى ئىش ـ ئەمەللىرىگە مۇكاپات بېرىلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن ئادەم كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. خۇسەيف: بۇ ئايەتتىن قىلغان ياخشى ئەمەل ـ ئىبادەتلىرى ئۈچۈن ساۋاب بېرىلىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن ئادەم كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

﴿ئۇنىڭغا بىز ياخشى يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: بىز ئۇنى ياخشىلىققا مۇيەسسەر قىلىمىز، دېگەنلىكتۇر دېدى.

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بېخىللىق قىلىپ**﴾ يەنى قولىدىكى مالدا بېخىللىق قىلىپ. ﴿**اللە نىڭ ساۋابىدىن ئۆزىنى بىھاجەت ھېسابلىغان**﴾ ئىكرىمە ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: مال ـ مۈلكىنى (كېرەكلىك يەرلەرگە بەرمەي) بېخىللىق قىلىپ، ئۆزىنى اللە تائالانىڭ رازىلىقىغا ھاجىتى يوق دەپ قارىغان دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. بۇ ئەسەرنى ئىبنى ئەبۇھاتەم رىۋايەت قىلدى.

﴿كەلىمە تەۋھىدنى ئىنكار قىلغان ئادەمگە كەلسەك﴾ يەنى ئاخىرەتتە مۇكاپات بېرىلىدىغانلىقىغىنى ئىنكار قىلغان ئادەمگە كەلسەك. ﴿**بىز ئۇنىڭغا يامان يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز**﴾.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ دىللىرىنى، كۆزلىرىنى ھەق (نى چۈشىنىش ۋە كۆرۈش) تىن بۇرىۋېتىمىز، ئۇلار دەسلەپتە مۆجىزىلەرگە ئىشەنمىگىنىدەك (يەنە ئىشەنمەيدۇ)، ئۇلارنى گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ يۈرۈشكە قويىۋېتىمىز﴾[3] اللە تائالانىڭ ياخشىلىقنى مەقسەت قىلغان كىشىنى ياخشىلىققا ئېرىشتۈرۈش بىلەن مۇكاپات بېرىدىغانلىقىغا، يامانلىقنى مەقسەت قىلغان كىشىنى يامانلىققا ئېرىشتۈرۈش بىلەن جازالايدىغانلىقىغا ئالاقىدار ئايەت ۋە ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپتۇر. بىز تۆۋەندە شۇنىڭغا ئالاقىدار ھەدىسلەرنى بايان قىلىمىز.

ئىمام ئەھمەد ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بىز تەقدىردە قىلىش پۈتۈۋېتىلگەن ئىشلارنى قىلىۋاتامدۇق ياكى تەقدىردە پۈتۈلمىگەن، ئەمدى بولىدىغان ئىشلارنى قىلىۋاتامدۇق؟ دەپ سورىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بەلكى، پۈتۈلۈپ بولغان ئىشلارنى قىلىسىلەر» دېدى. مەن: ئۇنداقتا بىز نېمە

---

[1] سۈرە نەبە 8 ـ ئايەت.
[2] سۈرە زارىيات 49 ـ ئايەت.
[3] سۈرە ئەنئام 110 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئۇچۇن ئەمەللەرنى قىلىمىز؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەركىم تەقدىردە قىلىشى پۈتۈلگەن ئىشلارنى قىلىشقا مۇيەسسەر قىلىنىدۇ» دەپ جاۋاب بەردى.

ئىمام بۇخارى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز بۇقەيئىل غۇرقەددە بىر جىنازا نامىزىغا قېتىلغان ئىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ ئولتۇردى. بىزمۇ ئۇنىڭ ئەتراپىنى چۆرىدەپ ئولتۇردۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىدا بىر ھاسىنى تۇتقۇۋالغان بولۇپ، ئۇ ھاسىسى بىلەن يەرنى جىجاپ سىزىق سىزىشقا باشلىدى. ئاندىن: «سىلەردىن ھەر بىرىڭلاردىن يەنى ھەربىر جان ئىگىسىنىڭ جەننەتتىكى ياكى دوزاختىكى ئورنى بېكىتىلىپ بولۇنغان، ئۇنىڭ بەختلىك ياكى بەد بەخت بولۇشىمۇ پۈتۈلۈپ بولۇنغان» دېدى. ئارىمىزدىن بىر كىشى: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنداقتا بىز پۈتۈلۈپ بولغان تەقدىرىمىزگە تايىنىپلا، ياخشى ئەمەل ئىبادەتلەرنى قىلمىساقمۇ بولمامدۇ؟ بىزدىن بەختكە ئېرىشىدۇ، دەپ پۈتۈلگەنلەر بەرىبىر "بەختلىك" بەختسىز دەپ پۈتۈلگەنلەر بەرىبىر "بەختسىز" بولىدىكەنغۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «بەختلىك دەپ پۈتۈلگەنلەر بەختلىك بولىدىغانلارنىڭ ئەمەلىنى، بەد بەخت دەپ پۈتۈلگەنلەر بەد بەختلەرنىڭ ئەمەلىنى قىلىشقا مۇيەسسەر قىلىنىدۇ، دەپ ئاندىن الله تائالانىڭ: ﴿(پۇل - مېلىنى اللەنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) سەرپ قىلغان، تەقۋادارلىق قىلغان، (كەلىمە تەۋھىدنى) تەستىق قىلغان ئادەمگە كەلسەك، ئۇنىڭغا بىز ياخشى يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز. بېخىللىق قىلىپ (اللەنىڭ ساۋابىدىن) ئۆزىنى بىھاجەت ھېسابلىغان، كەلىمە تەۋھىدنى ئىنكار قىلغان ئادەمگە كەلسەك، بىز ئۇنىڭغا يامان يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز﴾ دېگەن ئايىتىنى ئوقۇدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىزنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىمىز تەقدىردە پۈتۈلۈپ بولۇنغان ئىشمۇ ياكى يېڭىدىن بولۇنىدىغان ئىشمۇ؟ دەپ سورىسام، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «(سەن قىلىۋاتقان ئىشلار) ساڭا پۈتۈلۈپ بولغان ئىشتۇر. ئى خەتتابنىڭ ئوغلى! ئەمەل - ئىبادەت قىلغىن. چۈنكى، ھەركىم ئۆزىگە تەقدىر قىلىنغان ئەمەللەرنى قىلىشقا مەيەسسەر قىلىنىدۇ. بەختلىكلەر بەختلىك بولۇشنىڭ ئىش - ئەمەللىرىنى، بەد بەختلەر بەتبەخت بولۇشنىڭ ئىش ئەمەللىرىنى قىلىدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزىمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىبنى جەرىر جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىز تەقدىردە پۈتۈلۈپ بولغان ئىشنى قىلامدۇق ياكى تېخى پۈتۈلمىگەن ئىشنىمۇ؟ دەپ سورىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «پۈتۈلۈپ بولغان ئىشنى» دەپ جاۋاب بەردى. بۇنى ئاڭلىغان سۇراقە: ئۇنداقتا نېمىشقا ئەمەل ئىبادەت قىلىمىز؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ھەر بىر كىشى پەقەت ئۆزىگە پۈتۈلگەن ئەمەللەرنى قىلىشقىلا مۇيەسسەر قىلىنىدۇ» دەپ جاۋاب بەردى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىبنى جەرىر ئامىر ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەككىدىكى ۋاقتىدا مۇسۇلمان بولغان ئاجىز بىچارە قۇللارنى سېتىۋېلىپ ئازاد قىلاتتى ۋە ئىسلامغا كىرگەن ياشانغان ئاياللارنى ئازاد قىلىۋېتەتتى. بىر كۈنى دادىسى ئۇنىڭغا: ئى ئوغلۇم! قارىسام سەن پەقەت ئاجىز - بىچارىلەرنىلا ئازاد قىلىۋاتىسەن. ئەگەر سەن كۈچلۈك - قاۋۇل كەلگەن كىشىلەرنى ئازاد قىلغان بولساڭ، ئۇلار ساڭا ياردەمدە بولۇپ سېنى قوغدىغان بولاتتى، دېدى. ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ

www.munber.org

دادىسىغا: ئى دادا! مېنىڭ كۆزلەيدىغىنىم پەقەت اللّٰه نىڭ ساۋابىغا ئېرىشىشتۇر، دېدى. ئائىلەمدىكىلەردىن بەزىلەرنىڭ دېيىشىچە اللّٰه تائالانىڭ: ﴿(پۇل ـ مېلىنى اللّٰهنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) سەرپ قىلغان، تەقۋادارلىق قىلغان، (كەلىمە تەۋھىدنى) تەستىق قىلغان ئادەمگە كەلسەك﴾ دېگەن ئايەتلىرى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەققىدە چۈشكەنمىش.

﴿ئۇ (دوزاخقا) تاشلانغان چاغدا، ئۇنىڭ مېلى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئۇ ئۆلگەن چاغدا، (ئۇنىڭ مېلى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ) دېگەنلىكتۇر، دېدى. ئەبۇسالىھ ۋە ئىمام مالىك، زەيد ئىبنى ئەسلەمنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئۇ ئوتقا تاشلانغان چاغدا، (ئۇنىڭ مېلى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ) دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

* * * * * *

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَٱلْأُولَىٰ ﴿١٣﴾ فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ﴿١٤﴾ لَا يَصْلَىٰهَآ إِلَّا
ٱلْأَشْقَى ﴿١٥﴾ ٱلَّذِى كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا ٱلْأَتْقَى ﴿١٧﴾ ٱلَّذِى يُؤْتِى مَالَهُۥ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ
عِندَهُۥ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

توغرا يولنى كۆرسىتىشكە شەك ـ شۈبھىسىز بىز مەسئۇلمىز﴿12﴾. دۇنيا ۋە ئاخىرەت شەك ـ شۈبھىسىز بىزنىڭ ئىلكىمىزدىدۇر﴿13﴾. سىلەرنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتتىن ئاگاھلاندۇردۇم﴿14﴾. ئۇنىڭغا پەقەت (ھەقنى) ئىنكار قىلغان، (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈگەن ئادەملا كىرىدۇ﴿15 - 16﴾. پاكلىنىش ئۈچۈن مال ـ مۈلكىنى (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىدىغان ئادەم ئۇنىڭدىن (يەنى ئوتتىن) يىراق قىلىنىدۇ﴿17-18﴾. ئۇنىڭ قىلغان ياخشىلىقى بىراۋنىڭ ياخشىلىقىنى ياندۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس، پەقەت ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىنىڭ رازىلىقى ئۈچۈندۇر﴿19 - 20﴾. ئۇ (يەنى ئېھسان قىلغۇچى ئادەم) (پەرۋەردىگارىنىڭ بەرگەن مۇكاپاتىدىن) چوقۇم رازى بولىدۇ﴿21﴾.

ھىدايەت تېپىش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئىشلارنىڭ اللّٰه تائالانىڭ ئىلكىدە ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**توغرا يولنى كۆرسىتىشكە شەك ـ شۈبھىسىز بىز مەسئۇلمىز**﴾ قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ھالال ـ ھارامنى بىز بايان قىلىپ بېرىمىز دېگەنلىكتۇر، دېدى. باشقىلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: كىمكى ھىدايەت يولىغا ماڭسا، اللّٰه تائالا ئۇنى رازىلىقىغا ئېرىشتۇرگۈچىدۇر دېگەنلىكتۇر، دېدى. بۇلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنى اللّٰه تائالانىڭ: ﴿توغرا يول كۆرسىتىشنى اللّٰه ئۆز ئۈستىگە ئالغان﴾[1] دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسىگە ئوخشاش چۈشەندى. بۇلارنىڭ بۇ رىۋايىتىنى ئىبنى جەرىر بايان قىلدى.

﴿**دۇنيا ۋە ئاخىرەت شەك ـ شۈبھىسىز بىزنىڭ ئىلكىمىزدىدۇر**﴾ يەنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ ئىلكىمىزدىدۇر. ئۇنىڭدىكى ئىشلارنى مەن بىر تەرەپ قىلىمەن.

﴿**سىلەرنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتتىن ئاگاھلاندۇردۇم**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: يېنىپ تۇرغان ئوتتىن (ئاگاھلاندۇردۇم) دېگەنلىكتۇر، دېدى.

ئىمام ئەھمەد سىماك ئىبنى ھەربتىن نوئمان ئىبنى بەشىرنىڭ خۇتبە سۆزلەۋېتىپ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ خۇتبە سۆزلەۋېتىپ: « مەن سىلەرنى

---

[1] سۈرە نەھل 9 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

جەھەننەمدىن ئاگاھلاندۇردۇم» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم. (پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى) ھەتتا بۇ يەردىن بازاردىكىلەر ئاڭلىغىدەك دەرىجىدە يۇقىرى ئاۋاز بىلەن دېگەن ئىدى ۋە ھەتتا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ تونى ئۇششىقىغا چۈشۈپ قالغان ئىدى.

ئىمام ئەھمەد ئەبۇئىسھاقتىن نوئماننىڭ خۇتبە سۆزلەۋېتىپ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «دوزاخ ئەھلىدىن ئازابى ئەڭ يەڭگىل بولغان كىشى، پۇتلىرىغا ئوتتىن بولغان ئاياق كىيگۈزۈلگەن، ئۇ ئوتنىڭ تەسىرىدە مېڭىسى (قازان قاينىغاندەك) قايناپ تۇرىدىغان كىشىدۇر» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارىمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام مۇسلىم ئەبۇئىسھاقتىن نوئمان ئىبنى بەشىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ: «دوزاخ ئەھلىدىن ئازابى ئەڭ يەڭگىل بولغان كىشى بولسا، پۇتلىرىغا ئوتتىن بولغان ئاياق كىيگۈزۈلگەن، ئۇ ئوتنىڭ تەسىرىدە مېڭىسى (قازان قاينىغاندەك) قاينايدىغان كىشىدۇر. ئۇ كىشى ئۆزىدىنمۇ قاتتىق ئازابلىنىدىغان كىشى يوق، دەپ ئويلايدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ئازابى ئەڭ يەڭگىل ئازابتۇر» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى.

﴿**ئۇنىڭغا پەقەت (ھەقنى) ئىنكار قىلغان، (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈگەن ئادەملا كىرىدۇ**﴾ يەنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا دىلىدا (ھەقنى) ئىنكار قىلغان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلماي بويۇنتاۋلۇق قىلغان ئەڭ بەتبەخت كىشىلەرلا كىرىدۇ.

ئىمام ئەھمەد ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «مېنىڭ ئۈممەتلىرىم ئىچىدە بويۇنتاۋلۇق قىلغانلاردىن باشقا ھەممە كىشى قىيامەت كۈنى جەننەتكە كىرىدۇ» دېدى. ساھابىلار: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بويۇنتاۋلۇق قىلغانلار كىملەر؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى، ماڭا ئىتائەت قىلسا، جەننەتكە كىرىدۇ. كىمكى ماڭا ئاسىيلىق قىلسا، بويۇنتاۋلۇق قىلغان بولىدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارىمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**پاكلىنىش ئۈچۈن مال - مۈلكىنى (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىدىغان ئادەم ئۇنىڭدىن (يەنى ئوتتىن) يىراق قىلىنىدۇ**﴾ يەنى ماللىرىنى ئۆزىنى، مال - دۇنياسىنى ۋە اللە بەرگەن دۇنيالىق ۋە ئاخىرەتلىكىنى پاكلاش ئۈچۈن اللە نىڭ يولىدا سەرپ قىلغان تەقۋا، پاك كىشىلا دوزاختىن يىراق قىلىنىدۇ.

﴿**ئۇنىڭ قىلغان ياخشىلىقى بىراۋنىڭ ياخشىلىقىنى ياندۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس، پەقەت ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىنىڭ رازىلىقى ئۈچۈندۇر**﴾ يەنى ئۇنىڭ پۇل - مال سەرپ قىلىشى ئۆزىگە ياخشىلىق قىلغان بىراۋنىڭ ياخشىلىقىنى قايتۇرۇش ئۈچۈن بولماستىن بەلكى، ئاخىرەتتە جەننەتنىڭ باغۇ - بوستانلىرىغا ئېرىشىپ، اللە نىڭ جامالىنى كۆرۈشنى ئۈمىد قىلغانلىقى ئۈچۈن بولغان.

﴿**ئۇ (يەنى ئېھسان قىلغۇچى ئادەم) (پەرۋەردىگارىنىڭ بەرگەن مۇكاپاتىدىن) چوقۇم رازى بولىدۇ**﴾ يەنى بۇنداق سۈپەتلەرگە ئىگە بولغان كىشىلەر (اللە تائالانىڭ بەرگەن مۇكاپاتلىرىدىن) چوقۇم رازى بولىدۇ.

بۇ ئايەتلەرنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى ۋە ئەبۇبەكرىنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

نۇرغۇنلىغان تەپسىرشۇناسلار: بۇ ئايەت ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەققىدە نازىل بولغان دېگەن. ھەتتا ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ بايان قىلىشىچە: بارلىق ئالىملار بۇ ئايەت ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەققىدە نازىل بولغان دېگەن پىكىردە بىرلىككە كەلگەن. ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ ئايەتنىڭ

www.munber.org

مەزمۇنى ئىچىگە كىرىدىغانلىقىدا شەك يوق. چۈنكى، ئۇ بۇ ئايەت ئومۇمىي جەھەتتىن ئۇز ئىچىگە ئالغان ئۇممەتنىڭ ئالدىنقى قاتارىدىكى كىشىدۇر. الله تائالانىڭ: ﴿**پاكلىنىش ئۈچۈن مال - مۈلكىنى (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىدىغان ئادەم ئۇنىڭدىن (يەنى ئوتتىن) يىراق قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ قىلغان ياخشىلىقى بىراۋنىڭ ياخشىلىقىنى ياندۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس**﴾ دېگەن ئايەتلىرى بولسا مەناسى ھەممە كىشىگە ئومۇمىي بولغان ئايەتلەردىندۇر. ئەبۇبەكرىنىڭ بۇ ئايەتنىڭ ئىچىگە كىرىشى ئۇنىڭ مۇشۇ سۈپەتلەرگە ئىگە بولۇشتا ھەممىنىڭ ئالدى بولغانلىقى، پەيغەمبەرنىڭ بارلىق سۆزلىرىگە ئىشەنگەن، تەستىقلىغان، تەقۋالىق قىلغان، بارلىق مال - مۈلكىنى الله يولىدا سەرپ قىلغان ۋە پەيغەمبەرگە يار - يۆلەكتە بولۇش ئۈچۈن ھېچنېمىسىنى ئايىمىغان، الله يولىدا ساناقسىز مال - دۇنيا سەرپ قىلغان، كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىشتا ئۇلارنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان ياخشىلىقىنى قايتۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى الله رازىلىقى ئۈچۈن مەيلى باي، مەيلى كەمبەغەل، مەيلى موھتاج بولسۇن، ھەممىگە ياخشىلىق يەتكۈزگەن زات بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. بۇ سەۋەبتىن سەقىف قەبىلىسىنىڭ كاتتىسى بولغان ئۇرۋە ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھۇدەيبىيە سۈلھىسى تۈزۈلگەن كۈنى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭغا قاتتىق سۆز قىلغاندا، ئۇ: سېنىڭ ماڭا بۇرۇن قىلغان ياخشىلىقىڭ بولمىغىنىدا ساڭا ئەلۋەتتە گەپ ياندۇرغان بولاتتىم، دېگەن. ئەبۇبەكرىنىڭ قەبىلىلەرنىڭ كاتتىلىرىغا قىلغان ياخشىلىقلىرى شۇنچىلىك دەرىجىدە بولسا، ئادەتتىكى كىشىلەرگە قىلغان ياخشىلىقى قانچىلىك كۆپتۇر - ھە! شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿**پەقەت ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىنىڭ رازىلىقى ئۈچۈندۇر. ئۇ (يەنى ئېھسان قىلغۇچى ئادەم) (پەرۋەردىگارىنىڭ بەرگەن مۇكاپاتىدىن) چوقۇم رازى بولىدۇ**﴾.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى الله يولىدا بىرجۈپ نەرسە سەرپ قىلسا، جەننەتنىڭ مۇلازىملىرى: ئى الله نىڭ بەندىسى! بۇ (جەننەت) ياخشىدۇر دەپ چاقىرىدۇ» دېگەندە، ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنىڭ بىرەرسىدىن چاقىرىلىش مۇھىم ئەمەس. ئۇ جەننەتلەرنىڭ ھەممىسىدىن چاقىرىلىدىغان كىشىمۇ بارمۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ھەئە، شۇنداق، مەن سېنىڭ شۇلاردىن بولۇشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن» دېدى.

الله تائالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن. شۇنىڭ بىلەن لەيل سۈرىسىنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org